

Mahzûmî'yi öldürdü. Uhud Gazvesi'nde savaştın şiddetlendiği ve müslümanların aleyhine döndüğü bir sırada Hz. Peygamber, Sa'd'ı merak ederek onu bulmak üzere ensardan bir kişiyi (Zeyd b. Sâbit veya Übey b. Kâ'b) görevlendirdi. Bu kişi Sa'd'ı bulduğunda onun kılıç, ok ve mızrak darbeleriyle çok yara aldığını gördü ve Resûlullah'ın kendisini merak ettiğini, ona bir diyeceği olup olmadığını sordu. Sa'd da Resûlullah'a selâmını iletmesini, cennetin kokusunu duyar gibi olduğunu, kendisini ve bütün ümmeti mükâfatlandırmaları için Allah'a dua ettiğini söyledi (Hâkim, III, 222). Ensar için de Akabe biatlarında verdikleri sözü tutmalarını tavsiye ederek içlerinden tek bir kişi bile hayatta iken düşmanın Resûlullah'a ulaşıp onu öldürmesi halinde Allah katında hiçbir mazeretlerinin olmayacağını ifade etti (*el-Muwatta'*, "Cihâd", 41). Sa'd'ın şehid olduğunu öğrenen Hz. Peygamber'in, "Allah ona rahmet eylesin. Yaşarken de ölürken de Allah'a ve resulüne karşı çok samimi idi" dediği ve kibleye dönerek, "Allahım! Sa'd'ı kendisinden razı olarak huzuruna kavuştur" şeklinde dua ettiği rivayet edilmektedir (İbn Beşkûvâl, I, 189; Nevevî, s. 300-301). Sa'd'ın savaşta aldığı darbeler yüzünden tanınmaz hale geldiği, onu parmaklarından kız kardeşinin teşhis ettiği (İbn Hacer, *Ta'cîlû'l-menfa'a*, s. 147), aynı gün şehid olan anne bir kardeşi Hârîce b. Zeyd ile aynı kabre konulduğu da nakledilmektedir (İbn Sa'd, III, 524).

Sa'd'ın şehâdetinden kısa bir süre sonra dünyaya gelen kızı Ümmü Sa'd Cemîle'nin velâyetini Hz. Ebû Bekir üstlendi ve ona çok ilgi gösterdi. Hz. Ömer bunun sebebini sorunca Ebû Bekir onun babasının meziyetlerini hatırlatarak Sa'd'ın İslâm için yaptıklarına dikkat çekti. Sa'd'ın erkek kardeşinin Câhiliye âdetine uyarak onun mirasına el koyup çocuklarına ve hanımlarına hiçbir şey vermemesi üzerine Sa'd'ın eşi Amre bint Hazm iki kızıyla birlikte Resûlullah'a gelerek durumu anlattı. Bunun üzerine miras âyeti nâzil oldu (en-Nisâ 4/11). Hz. Peygamber de Sa'd'ın kardeşini çağırarak hak sahiplerine haklarını geri vermesini emretti (*Müsned*, III, 352; İbn Mâce, "Ferâ'îz", 2; Tirmizî, "Ferâ'îz", 3). Bu sebeple Sa'd'ın kızlarının İslâm'da babalarının mirasından pay alan ilk kız çocukları olduğu belirtilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 511; III, 190, 204, 271, 352, 374; İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 86, 101, 122, 140, 151, 348, 369; III, 100-101, 132; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, III, 125-126, 522-524, 612; VIII, 359, 363-364,

477; İbn Ebû Hâtîm, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-azîm* (nşr. Es'ad Muhammed et-Tayyib), Mekke 1417/1997, III, 881; Hâkim, *el-Müstedrek* (Atâ), III, 221, 222, 348, 702; IV, 370, 380; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 34, 589-591; İbn Beşkûvâl, *Ğavâmîzü'l-esmâ'i'l-mübhem* (nşr. İzzeddin Ali es-Seyyid – M. Kemâleddin İzzeddin), Beyrut 1407/1987, I, 188-189; Nevevî, *Tehzîbü'l-esmâ' ve'l-lugât* (nşr. Ali M. Muavvaz – Âdil Ahmed Abdülmevcûd), Beyrut 1426/2005, s. 300-301; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ'*, I, 318-320; İbn Hacer, *el-İşâbe*, III, 58-59; VIII, 217; a.mlf., *Ta'cîlû'l-menfa'a* (nşr. İkrâmullah İmâdâdî'l-Hak), Beyrut, ts. (Dârü'l-kitâbî'l-İrâkî), s. 147; M. Mustafa el-Azamî, *Küttâbü'n-nebî*, Riyad 1401/1981, s. 68-69; Wensinck, *el-Mu'cem*, VII, 97.

SALİH KARACABEY

SÂD SÜRESİ

(سورة ص)

Kur'an-ı Kerim'in
otuz sekizinci sûresi.

Adını ilk kelimesi olan sâd harfinden alır. Hz. Dâvûd'dan bahsettiği için Dâvûd sûresi diye de anılmıştır (Elmalılı, V, 4081). Mekke döneminde nâzil olmuş, Medenî olduğu görüşü ise isabetli bulunmamıştır (Âlûsî, XXIII, 214). Rivayetlere göre, sûrenin ilk yedi sekiz âyeti şu münasebetle inmiştir: Şirk inancının reddine dair âyetlerden rahatsız olan müşrikler Ebû Cehil başkanlığında Ebû Tâlib'e müracaat etmiş ve yeğeni Hz. Muhammed'i bu faaliyetten menetmesini istemişti. Ebû Tâlib durumu Resûlullah'a bildirince o kendilerinden "Allah'tan başka tanrı yoktur" demeleri dışında bir şey istemediğini ifade etti. Bunun üzerine Kureysîliler, "Bu kadar tanrısı bir Tanrı'ya mı indirmiş, ne tuhaf şey!" diyerek ayrıldılar (*Müsned*, I, 227-228; a.e. [Arnaût], III, 458-459; Tirmizî, "Tefsîr", 38/1; Taberî, XXIII, 149-150; Vâhidî, s. 284). Belirtilen kaynakların çoğu, bu olayın Ebû Tâlib'in ölüm hastalığı sırasında vuku bulduğunu kaydetmektedir, buna göre sûrenin nüzülü nübüvvetin 10. yılına rastlar. Halbuki siyer kaynakları olayın nübüvvetin 5 veya 6. yılında meydana geldiğini kaydeder. Nitekim Vâhidînin başka bir yerde, belirttiğine göre bazı müfessirler söz konusu olayın Hz. Ömer'in müslüman olması üzerine meydana geldiği kanaatindedir (*Esbâbü'n-nüzûl*, s. 284-285; krş. Kurtubî, XV, 99). Sâd sûresinin Kamer sûresinden sonra nâzil olduğu rivayeti de bunu desteklemektedir. Seksen sekiz âyet olan Sâd sûresinin fâsılası "ب، د، ر، ص،" harfleridir.

Sûre İslâm inancının üç esasını teşkil eden tevhid, nübüvvet ve âhiret ilkeleri ekseninde hidayete davet konularını ele alır. Sûrede gerçeklere karşı direnenler,

bunlara verilen cevaplar, hak-bâtıl mücadelesine ait kıssalar, uyarıcı âhiret sahneleri ve İslâmiyet'in gelecekteki zaferinden söz edilir. Sâd sûresinin ilk bölümü, insana kendi değerini hatırlatıp öğüt vermeyi amaçlayan Kur'an'ın önemine dikkat çekerek başlar. Boş bir gurura kapılan ve gerçekleri reddetmeyi âdet edinen inkârcıların kendilerini uyaran Allah elçisini sihirbaz ve yalancı diye niteledikleri, bunca tanrının bir tek Tanrı olduğunu söylemesinin işitilmemiş bir iddiadan ibaret olduğunu ileri sürdükleri belirtilir; Kur'an'ın kendilerinden ona birine değil Muhammed'e gelebileceğine ihtimal vermedikleri haber verilir. Daha sonra inkârcıların ilâhî kudret, irade ve hikmete müdahale niteliği taşıyan bu tutumu eleştirilir. Ardından peygamberlerine karşı benzer tepkiler gösteren geçmiş milletlerin mahvedilip tarih sahnesinden silindiği bildirilir. Resûl-i Ekrem'den inatçı inkârcıların söylediklerini sabırla karşılaması istenir. Hz. Dâvûd ile oğlu Süleyman'ın mazhar kılındığı nübüvvet derecesinin yanı sıra bir nevi imtihana tâbi tutuldukları dünya nimetlerinden örnekler verilir ve her ikisinin bu imtihanda başarılı olup Allah nezdinde yüksek bir makam elde ettikleri belirtilir. Hz. Eyyûb'dan, Hz. İbrâhim, İshak, Ya'kûb, İsmâil, Elyesa' ve Zülkifl'den söz edilir. Evrenin amaçsız yaratılmadığı, yeryüzünde bozgunculuk yapan ve günaha batanların mümin, salih ve takvâ sahibi kimselerle Allah nezdinde bir tutulmayacağı bildirilir. Kur'an-ı Kerim'in dikkatle okunup anlaşılması ve ders alınması için Resûlullah'a indirildiği ifade edilir (âyet 1-48).

Sûrenin ikinci bölümünde Kur'an'ın ve bu sûrede zikredilen hususların birer ibret,

Sâd sûresinin ilk âyetleri

öğüt ve uyarı vesilesi teşkil ettiği vurgulanır. Allah'a, resulüne ve müminlere karşı saygılı olan kimselerin (krş. en-Nisâ 4/115) varacakları cennetin tasviri yapılır; ardından sınırı aşanların cehennemdeki durumuna ve dünyada azdıranlarla azanların cehennemdeki karşılıklı suçlamalarına temas edilir. Resûl-i Ekrem'e kendisinin uyarı ile görevli Allah elçisi olduğunu, karşı konulamaz güç sahibi ve evrendeki her şeyin rabbi tek Allah'tan başka tanrı bulunmadığını söylemesi ve bunun (vahiyle bildirilenlerin) çok önemli bilgiler olduğunu haber vermesi emredilir (âyet 49-70). Üçüncü bölümde beşer türünün atası Hz. Âdem'in yaratılışı ve İblîs'in bu türe karşı olan tavrı ayrıntılı biçimde konu edinilmiştir. Bölüm, Hz. Peygamber'in nübüvvet görevine karşılık herhangi bir ücret istemediğini ve kendiliğinden bir şey önermediğini bildirmesi istenerek ve Kur'an'ın bütün insanlığa yönelik ilâhî bir mesaj olup verdiği bilgilerin gerçekliğinin bir süre sonra anlaşılacağı vurgulanarak sona erer (âyet 71-88). Hz. Muhammed'in nübüvvetine Mekke ileri gelenlerinin karşı çıktığı ve müslümanlara yaptıkları eziyeti arttırmaya başladıkları dönemde nâzil olan Sâd sûresinde yumuşak bir üslûpla uyarılara devam edilmiş, geçmişten örnekler verilmiş, ilâhî dinin hak olduğunun yakın bir gelecekte bilineceğine dikkat çekilmiştir.

Hız. Peygamber kendisine daha önceki üç ilâhî kitaptan da fazlasının verildiğini açıklarken, Sâd sûresinin İncil'e karşılık verilen sürelerden (mesânî) olduğunu belirttiği rivayet edilir (*Müşned*, IV, 107; İbrâhim Ali, s. 224-225). Bazı tefsir kitaplarında hadis olarak zikredilen, "Sâd sûresini okuyan kimseye Cenâb-ı Hak'ın Hz. Dâvûd'un emrine verdiği her bir dağın ağırlığının on katı sevap verilir ve Allah tarafından küçük veya büyük günah üzerine ısrar etmekten korunur" anlamındaki sözün (Zemahşerî, V, 285; Beyzâvî, IV, 25) asılsız olduğu kaydedilmiştir (Zemahşerî, I, 684-685; Muhammed et-Trablusî, II, 720). Muhammed Abdülhâfız İbrâhim *Buğyetü'l-fu'âd fî tefsîri sûreti Şâd* (Kahire 1411/1990) ve Ahmed Hüseyin Ali Ma'tûk *Sebilü'r-reşâd fî tefsîri sûreti Şâd* (Kahire 1411/1991) adlı eserlerinde sûrenin müstakil tefsirini yapmışlardır. Anthony H. Johns, bu sûrenin Hz. Süleyman'a verilen atlardan bahseden âyetleri (30-33) hakkında kaleme aldığı makalesinde Kur'an kıssalarının müslümanların dinî tasavvurunda önemli bir yere sahip bulunduğunu, ancak müfessirlerin bu kıssaların ayrıntılarını yahudi geleneğin-

den aldıkları rivayetlerle tamamladıklarını iddia etmiştir ("Solomon and the Horses: The Theology and Exegesis of a Koranic Story, Sura 38 [Sad]: 30-33", *MIDEO*, XXIII [1997], s. 259-282).

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, I, 227-228; IV, 107; a.e. (Arnaût), III, 458-459; Tirmizî, "Tefsîr", 38/1; İbn Hişâm, *es-Sîre*², I, 266; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemîl el-Attâr), Beyrut 1415/1995, XXIII, 149-150; Vâhidî, *Esbâb'u'n-nüzûl* (nşr. Eymen Sâlih Şa'bân), Kahire 1424/2003, s. 284-285; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecîd v.dğr.), Riyad 1418/1998, I, 684-685; V, 285; Kurtubî, *el-Câmi*³, Beyrut 1408/1988, XV, 99; Beyzâvî, *Envârü't-tenzil*, Beyrut 1410/1990, IV, 25; İbn Kesir, *es-Sîre*, I, 463-464; Muhammed et-Trablusî, *el-Keşfü'l-ilâhî* (nşr. M. Mahmûd Ahmed Bekâr), Mekke 1408/1987, II, 720; Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî*, Beyrut 1421/2000, XXIII, 214; Elmalılı, *Hak Dini*, V, 4081; İbrâhim Ali es-Seyyid Ali İsâ, *Fezâ'ilü süveri'l-Kur'ânî'l-Kerîm*, Kahire 1421/2001, s. 224-225; Seyyid M. Hüseyinî – Mahbûbe Müezzîn, "Sûre-i Şâd", *DMT*, IX, 371-372.

BEKİR TOPALOĞLU

SA'D b. UBÂDE

(سعد بن عبادة)

Ebû Sâbit (Ebû Kays) Sa'd b. Ubâde
b. Düleym b. Hârise el-Ensârî
(ö. 14/635 [?])

Ensarin önde gelenlerinden, sahâbî.

Hazrec kabilesinin kollarından Sâideoğulları'nın reisi olup yüzme ve iyi ok atma becerilerinin yanında okuma yazma bildiği için "kâmil" denilen kişilerdendi. İslâmiyet'i kabul eden ilk Medineliler'den biridir. İkinci Akabe Biatı'na katıldı ve Resûl-i Ekrem'in seçtiği on iki nakib arasında yer aldı. Biatı iştirak edenler gizlice Medine'ye dönerken kendilerini takip eden Kureyşliler onu yakalayarak Mekke'ye götürdüler. Sa'd, ancak Mut'im b. Adî (veya Cübeyr b. Mut'im) ve Hâris b. Ümeyye gibi önde gelen Mekke dostlarının araya girmesiyle ellerinden kurtulup Medine'ye dönebildi (İbn Sa'd, I, 223; Taberî, II, 367). Hazrec'in de ileri gelenlerinden olan ve kabile içerisinde İslâmiyet'in yayılmasında önemli rol oynayan Sa'd hicretten sonra Hz. Peygamber'in yakın çevresinde bulundu ve önemli görevler üstlendi. Resûl-i Ekrem'in vekili sıfatıyla Medine'de kaldığı Ebvâ, 300 kişilik askerî birlikle Medine'yi korumakla görevlendirildiği Gâbe ve rahatsızlığı sebebiyle katılamadığı Bedir hariç bütün gazvelere iştirak etti. Bu arada ensarin sancaktarlığını, Evs ve Hazrec'e ayrı sancak verildiği zaman ise Hazrec'in sancaktarlığını yaptı. Hazrec'i Bedir Gazvesi'ne hazırladığı ve

yirmi deveyle destekte bulunduğu, bunu dikkate alan Hz. Peygamber'in kendisine ganimetten pay verdiği rivayet edilmektedir.

İslâm'dan önce Menât'a kurban edilmek üzere her yıl on deve gönderen Sa'd, müslüman olduktan sonra hemen her savaşta ordu için deve ve malzeme tedarik etti, muhacirleri devamlı gözeterek onlara evini açtı ve Suffe ehlini doyuranlar arasında yer aldı. Sa'd'ın Benî Kurayza Gazvesi'nde ordunun yiyecek ihtiyacını karşıladığı ve Benî Nadîr'in Medine'den sürülmesinin ardından ele geçirilen ganimetin tamamının ihtiyaç sahibi muhacirlere verilmesinde önemli rol oynadığı bilinmektedir. Sa'd, Resûl-i Ekrem'in istişarede bulunduğu ve görüşlerine değer verdiği birkaç sahâbîden biridir. Hz. Peygamber, Uhud Gazvesi'nde yaralandığında muhafızlarından olan Sa'd'ın yardımıyla Medine'ye dönmüştür. Resûlullah çeşitli vesilelerle onun evine gider ve ailesine dua ederdi. Annesi Amre bint Mes'ûd'un vefatında da evine gitmiş ve Sa'd kendisine annesi için ne yapması gerektiğini sorunca yapacağı en hayırlı işin insanlara su temin etmek olduğunu söylemişti; Sa'd da annesinin adına bir kuyu kazdırmıştı (Ebû Dâvûd, "Zekât", 41).

Münafıkların lideri Abdullah b. Übey b. Selûl'den sonra Hazrec'in en yetkili adamı olan Sa'd zaman zaman Evs'in reisi Sa'd b. Muâz ile ihtilâfa düşer ve onunla tartışır. Hz. Peygamber'in İfk Hadisesi'nden sonra Mescid-i Nebevî'de konuyu halka açarak dedikodulardan kurtarılmasını istediği sırada aralarında başlayan tartışma her iki kabileye de yayıldı ve Sa'd'ın Abdullah b. Übeyy'i savunması hoş karşılanmadı. Sa'd b. Ubâde, Sa'd b. Muâz'ın vefatı (5/627) ve İbn Übeyy'in İfk Hadisesi sebebiyle kabilesi tarafından dışlanması neticesinde ensar arasında ön plana çıktı ve toplantılarda onları temsil etti. Resûl-i Ekrem'in vefat ettiği gün Evs ve Hazrec ileri gelenleri Sakîfetü Benî Sâide'de toplanarak Sa'd b. Ubâde'ye biat etmeye karar vermişlerdi. Fakat bu gelişmeden haberdar olan Hz. Ebû Bekir, Ömer ve Ebû Ubeyde b. Cerâh'ın toplantıya katılmasıyla durum değişti ve Hz. Ebû Bekir'e biat edildi. Sa'd b. Ubâde, Hz. Ebû Bekir'e ve Sakîfetü Benî Sâide'de kendisi hakkında ağır sözler söyleyen Hz. Ömer'e biat etmedi, ancak aleyhlerinde herhangi bir faaliyette bulunmadı. Hz. Ömer'in hilâfetinin başlarında onunla yaptığı bir tartışmadan sonra da Medine'den ayrılıp Dimaşk civarındaki Havran'a yerleşti; 14 (635) veya 15 (636) yılında orada vefat etti; kabri Dimaşk Gotası'ndaki